

Från trumtid till vikingatid: religiösa kontakter i det antika Skandinavien

Det förhistoriska Skandinavien, där både samer och norrlänningar levde, hade en unik position som gränsområde mellan de germanska samhällena i norra Europa och de cirkumpolära runt Arktis. Detta återspeglades i människors religiösa idéer och det går att se både likheter och skillnader mellan den samiska och den nordiska religiösa världen.

Den skiktade världen av gudar, andar och förfäder, den shamanistiska verklighet som samerna trodde på, kan spåras även i nordisk religion. Sedan kopplas trosuppfattningarna till guden Óðinn (Oden) och en samling ritualer som kallas seiðr. Precis som samerna hade också nordborna sina religiösa specialister, manliga och kvinnliga, var och en med sina speciella kunskaper och funktion och sitt sätt att arbeta för samhället.

Det är dock viktigt att förstå att "religion" inte var en enhetlig ortodoxi vid denna tid utan förmodligen tolkades och praktiserades olika mellan människor.

Båda religionernas gudar krävde inte tillbedjan eller tacksamhet, eller ens efterlevnad av dem. Istället verkar gudarna bara ha krävt ett erkännande av att de existerade som en del av naturen, och att de som sådana var genomsyrade av en inre självklarhet, kanske till och med en sorts skönhet. Detta var helt olik kristendomens förhållande till det gudomliga.

Samerna hade känt kristna idéer nästan lika länge som nordborna, men sättet på vilket den nya tron togs emot var påfallande olika i de två kulturerna. Orsaken till

detta finns i relationen mellan religion och den omgivande samhällsstrukturen. För nordborna blev kristendomen ett verktyg för de nya stater som tog form under vikingatiden. Det blev ett verktyg som kungar och andra eliter använde för att skapa nationella identiteter som med tiden utvecklades till dagens skandinaviska länder. För samerna däremot var den gamla religionen perfekt anpassad till den nomadiska livsstilen, som följde naturens och årstidernas rytm. Även om vissa kristna trosuppfattningar fick fotfäste bland samerna under tidig medeltid, skulle det gå flera århundraden innan den främmande religionen slutligen påtvingades dem av de skandinaviska kungadömena.

Neil Price

Institutionen för arkeologi och antikens historia, Uppsala universitet